

MEDLEMSBLAD

FORORD

Så er det sommer igjen, og det fører med seg en del aktiviteter i Historielagets regi. Alt er omtalt under Nytt fra laget, her bare en liten oversikt over hovedpunktene.

Først er det vandring i Austmarka sentrum den 18. juni. (Håper dere får bladet før den er over!)

Så er det turen til Sogn og Fjordane 25.-30. juni. Sist jeg snakket med Åge, var det ledige plasser, kanskje det kan gå å slenge seg med?

Marken blir det også i år, den 12. august. Vi krysser fingrene for fint vær, men marken blir det uansett. Vi håper på like god oppslutning som før.

Så blir det fjelltur til Valdres 15.-17. september. Det kan bli en opplevelse med fjellet i høstprakt.

Vi håper at dere finner noe av dette interessant.

God sommer!

F.Å.

Nr. 85

Juni 2000

NYTT FRA LAGET

Austmarka Marken

Det går nå fort til "markenstider" og da må alt være klart. Og det jobber vi med. På grunn av at arrangementet nå har blitt så stort, har vi i år delt oss i grupper.

Det vil også i år være fesjå (dyreskue), salgsboder, matservering av "gritstappe", glostekt sild, Smedhaugbrød, honningkake, og i år skal vi prøve oss med "spannost" eller kalvedans som er kjent for våre eldre medlemmer. Det vil også være ølservering hele dagen. Muligens stikker det en medieaktuell person fra grensetraktene innom i løpet av dagen.

Utpå ettermiddagen blir det auksjon med Svein Eldar Børrud..

Markensdans blir det også, og det til musikk av Hedmarktoppens ME AND YOU! Vi serverer da øl og vin fra kiosken. 18 års grense ved alkoholkjøp.

Den 12. august klokka 12.00 smeller det bokstavelig talt. Den høytidelige åpningen foretas av ordfører i Kongsvinger kommune Arve Bones, som hvis alt klaffer etterfølges av en saluttt av musketerer fra Kongsvinger festning.

Hvis flere vil ha plass i salgsbodene, meldes dette til Aud Dybing:

Telefon 91 15 57 02

Med dette ønsker vi alle hjertelig velkomne !

Tusenårstreet

Austmarka Historielag ble blandt mange andre tildelt et tusenårstre av Kongsvinger kommunes tusenårskomite. For å lage en ramme rundt plantingen av treet, besluttet styret å lage litt ekstra i anledningen, og den 14/5 - 2000 ble fastsatt som dato for plantingen.

Søndag den 14/5-2000 var det nydelig vær og det samlet seg rundt 60 personer på Bygdetunet da plantingen skulle foretas klokka 17.00. Vi hadde spurt Bygdekorpsset om de kunne ta en øving før 17. mai ved plantingen, og det gjorde de. De kom marsjerende og spilte så fint. Plantingen ble foretatt av Arve Haugen, Syver Gylderud og Jan H. Berg, og etterpå bød Historielaget på kaffe og kake.

Tusenårstreet symboliserer vekst. Vi håper at det vil symbolisere vekst for Historielaget, Bygdetunet og for bygda ellers.

Vandring

Et ledd i Kongsvinger kommunes tusenårskomite sin markering av år 2000, skal det i et felles hefte fremgå vandringer som historielagene i Kongsvinger kommune har i sommer. Vi har fastsatt datoen på vår vandring til den 18. juni kl 11.00. Det vil bli en sentrumsvandring hvor vi begynner ved gravhaugene ved Austmarka Landhandleri og tar for oss alle historiske plasser og området rundt. Vandringsen avsluttes på Bygdetunet med servering av kaffe og kaker.

Tilslutt vil jeg hilse sommeren velkommen tilbake etter en kjedelig og slapsete vinter. Alt star nå i grønt flor som det bare kan gjøre her, og blomster titter frem overalt. Må vi få mange fine sommerdager i år.

En riktig god sommer ønsker jeg alle Austmarka Historielags medlemmer !

Wenche Lonhoiden

Gaver til laget.

Vi takker hjertelig for gaver som har kommet til laget siden sist.

Fra Randi Gylderud: Heklede gardiner til Smedhaugen, en brødspade.

Fra Gunnar Torbjørnsen: Maleri med motiv fra Smedhaugen, signert Terje.

Fra Even Jakobsen: Karder.

Fra Jan H. Berg: Vaskevannsfat med stativ.

Fra Jorunn Engen, Vestmarka: Hovedfagsoppgave om Austmarka-konflikten 1927-28, skrevet 1974.

Fra Bjørg Aulie: Sangbok fra 1875 etter hennes bestefar.

Fra Rune Skoglund: Finneplog som stammer fra Kailanstomta i Bogen. Plogen er i senere tid påmontert drag for hest.

Fra Finn Åberg: Filkrakk brukt av skogsarbeidere ved filing av svans.

Amerika-turen 2001.

Interessen for å reise til USA neste år er såpass stor allerede at vi trygt kan regne med at det blir tur. Den vil starte ca. 18. september (med forbehold) og vare 14 dager. Prisen, der det meste er inkludert, vil bli ca. 15 000 kroner. Det gis muligheter til å "hoppe av" under turen for å besøke slektninger, og derved få reduksjon i prisen. Det er også mulig å ta et senere fly heim, eller å reise i forvegen.

Helgetur til Valdres.

Historielaget inviterer til fjelltur helga 15.-17. september.

Vi reiser med buss til Nythun Høyfjellstue øst for Fagernes og starter fredag kl. 15.00 fra Austmarka.

Turen vil koste ca. 2000 kroner og inkluderer buss, overnatting og alle måltider på Nythun. Stedet er kjent for god, heimelaget mat. Det er også mulighet for dansemusikk om kvelden.

Nythun ligger i et idyllisk setermiljø, og de som vil, kan ta en tur i fjellet, eller bli med ned til Fagernes på lørdag og bl.a. besøke Valdres Folkemuseum. Vi reiser fra Nythun etter lunsj søndag.

Hvis du finner dette interessant, så meld deg på til Åge Sørmoen, tlf. 62 82 81 47, innen 14. august.

Holmen Mølle.

Restaureringen ved mølla har stått i bero siden jul. Dette skyldes andre gjøremål i laget, og at vi måtte ta en pause på grunn av økonomien. Vi fikk en kalddusj forleden da en søknad til fylket om 100 000 kroner ble avslått. Dette betyr at vi er avhengig av større dugnadsinnsats. Etter Austmarka Marken vil vi sette i gang for fullt med frivillig og leid hjelp.

Nye medlemmer.

Det kommer stadig nye medlemmer, 18 ønskes velkommen til laget denne gangen!

Hilde Eian, Tore Sewerin Fagernes, Kjell Bjarne Haugen, Helga Steffenstorpet, Bjørn Kampen, Christen Larsmon, alle Austmarka.

Rolf Westbye, Kongsvinger, Sidsel Brede, Synnøve Heiermo, Bjarne Høiby, Cate Haakerud Lütken, Kjersti Åberg, Kjell Gudbrand Baanerud, alle Oslo. Astrid Engen Kristiansen, Granli, Jarle Solvin, Løvenstad, Oddvar Godtlund, Matrand, Leif Sætereie, Matrand, Dagfinn Kjærnsli, Slattum.

HUS ER FLYTTET

I tillegg til skolestuene vi hadde med sist, tar vi med at den gamle skolestua i Karterudseter ble flyttet til Linddalen vest for Larsovangen av Johan Svartberg. Årstallet er ikke sikkert, men det har vel vært først eller midt på 1950-tallet. Stua brant ned ca. 1980.

Lærerboligen i Karterudseter ble flyttet til Kolbotn i Linnakroken i 1952 av Harry Westby.

Hovedbygningen på Vikar ble også brukt som skole og lærerbolig, en stor bygning i to etasjer. Den ble revet i 1968, og av tømmeret ble bl.a. satt opp hytte ved Vikaråa av Kjell Eriksen.

Åge

BRØDBØLBRUKET OG AKTIVITETER I BRØDBØLÅA

Det har sikkert vært drevet både sagbruk og mølle (kvern) her i lange tider. Plassen Kvenna ligger fremdeles her som et minne om tidligere tiders virksomhet.

Omkring 1850 ble Brødbølfossen ved Kvenna solgt, og fossen ble i 1852 skyldsatt og fikk eget bruksnummer. De nye eierne var svenskene kaptein Frydenfeldt og kaptein G.A. Buck. Fossen skulle nå bli drivkraften for det spikerverket som eierne satte i gang.

Formannskapet i Vinger kommune fikk forespørsel om en stangjernsmie i Brødbølfossen kunne være til skade for skogen i bygda, det var jo trekøl som skulle brukes til smelting av jernet. Formannskapet svarte at dette bare ville være heldig for bygda, og gi mange arbeidsplasser for bygda og folket. De visste sikkert at bruket i Brødbølfossen allerede hadde startet opp, men dette var antagelig den største industrivirksomheten som noensinde hadde vært på søndre Austmarka, og kommunen var positivt innstilt til foretaket.

Allerede i 1853 var produksjonen på Brødbølbruket på 120 kasser spiker, og i 1855 var produksjonen kommet opp i 420 kasser. Malmen ble hentet ved Mitandersfors, og spikerkassene ble nok også levert der.

Allerede i 1857 solgte Frydenfeldt og Buck Brødbølbruket med fallretigheter til svensken Krusenstierna for 5000 spesiedaler. Han hadde fra før ei rammesag i Brødbølåa og et spikerbruk i Helgeboda i Sverige. Herfra ble nå jernet hentet til spikerproduksjonen i Brødbølfossens 6 spikerhammere. I 1865 var nok aktiviteten her på sitt høyeste. Det var 6 spikersmeder her, alle svenske, mens drenger og handtlangere var både norske og svenske.

Det var satt opp en stor arbeiderbolig for smedene som hadde hver sin husholdning, så i alt bodde det over 50 personer her, med smått og stort. Det var også en liten jordvei her med fjøs for 4 kuer og 2 griser, og det ble

sådd litt havre og satt poteter. Eieren Krusenstirena hadde egen bygning der han bodde med kone, 6 barn og 2 tjenestejenter.

Forøvrig var det sikkert mange arbeidsplasser knyttet til virksomheten. Det skulle hogges kølved og brennes køl, og det var behov for mye transport av køl, spiker og jern. Det ble 2 kasser spiker av et skip pund (160 kg) jern, og et vanlig stort hestelass kunne være på 4 kasser spiker, eller 2 skip pund jern. I tillegg var det mye kjøring av proviant og utstyr til Bruket. Dette hadde sikkert stor betydning for folk i bygda.

I 1870-åra ble virksomheten trappet noe ned. Eieren Krusenstierna flyttet herfra med sin familie, og da han døde ble Bruket overlatt av forvalter Sundstrøm. I 1875 var det bare 2 spikersmier i drift, og hele virksomheten var sterkt redusert.

Min oldefar, Sven Gundersen Brødbøl, bodde i Bruksbygningen. Han arbeidet ikke på Bruket, men i bygdeboka står det at han var tømmerhogger. Han hadde tidligere hatt vestgarden Brødbøl (Ødegarden, gnr. 58, bnr. 4), men denne var solgt i 1873 til Auden Engebretsen Ingelsrudmoen. Min oldefar bodde nok på Bruket til han døde i 1885.

I 1890 hadde virksomheten ved Brødbølfossen stoppet helt opp, og alt ble solgt til Olaf Thomassen. Han rev det meste, og tok vare på det som var brukbart av materialer og brukte det på sin eiendom på Svensmoen.

Olaf Thomassen fikk skjøte på Brødbølbruket i 1903, og solgte det til Vinger kommune i 1923 i forbindelse med byggingen av Brødbøl elektrisitetsverk.

Hvor den store Bruksbygningen lå, er det vel knapt noen som vet i dag, men da jeg var guttunge, bodde det en kar der som het Torvald Bruket. Han kjøpte stedet i 1941, så det er vel sannsynlig at Bruksbygningen lå her, eller like i nærheten.

Jeg er sjøl født i en stor tømmerbygning på Mellomgarden Brødbøl, men jeg tror ikke at den hadde noe med Brødbølbruket å gjøre.

Det er trist å se Brødbøelva i dag. Den er helt tørlagt og ser ut som en steinørken. I min ungdom, for ca 60 år siden, gikk vi ofte der og fisket ørret i kulpene.

Dette kan da ikke være etter konsesjonsreglene?!

STENBRÅTEN/STENBAKKEN AV SKULLERUD

Etter noen års arbeide med slekter som har sin opprinnelse på Stenbråten - bl. a. med slektsboken "Slektshistorie Porkka-/Stenbråten" - kommer det frem i dagens lys stadig nye interessante opplysninger. De vesentligste opplysninger om slektsgården finnes på forskjellige steder i "Vinger Bygdebok III - Austmarka med Varaldskog" - slektenes opprinnelse kan spores tilbake i tiden på mange steder i Austmarka-distriktet.

I bygdebokens omtale av Svartberget fremgår det at det her var 3 brødre på slutten av 1700-tallet - sønnesønns sønner av Mattis Johansen Porkka - barn nr. 3 av Johan Pedersen Porkka (Fagernes). En av brødrene - Sigfrid Olsen Svartberget skal ha tatt opp Stenbråten omkring 1790 - som enkemann gift med Kari Andersdatter av Østgården - han flyttet dit.

Hans sønn - Ole Sigfridsen Svartberget - giftet seg i 1811 med Ingeborg Pedersdatter Masterud - de slo seg ned på Stenbråten og siden har denne slekten vært her. Ingeborg Pedersdatter Masterud var etterkommer etter Tomas Johansen Porkka - barn nr. 4 av Johan Peders Porkka (Fagernes).

Deres sønner Anders Olsen Stenbråten og Ole Olsen Stenbråten holdt senere til på Stenbråten - Anders hadde Øvre Stenbråten - Ole hadde det som på den tiden var Nedre Stenbråten. Ole's eldste sønn Ole Olsen Stenbråten kom til Aurstad - barn nr. 5 - Karelius Olsen Stenbråten kom til Finnbraaten. Nedre Stenbråten ble fraflyttet/nedlagt i løpet av 1920-årene.

Anders Olsen Stenbråten's yngste datter Ingeborg Andersdatter Stenbråten som ble gift med Hans Hansen Høiby har ført slekten videre - han tok navnet Stenbråten - de hadde 7 barn i sitt ekteskap - min mor var den yngste - Julie Helene Hansen. Som enkemann ble Hans Stenbråten gift med Karen Olsdatter Olsbraaten - hun var enke med 2 tvillingpar da hun flyttet ned på Stenbråten. De fikk i sitt ekteskap 4 barn - den nesteldste - Julius Hansen Stenbråten hadde senere Stenbråten. Karen var også en Porkka-ættling. Sønnesønn av Julius - Roy Stenbråten - har nå slektsgården.

STENBAKKEN AV SKULLERUD

I Vinger Bygdebok bind III er Stenbakken av Skullerud omtalt som husmannsplass under Stenbråten. Hit kom en annen av Porkka-slekten - Ole Olsen Fagernes måtte overgi Fagernes og kom til husmannsplassen i begynnelsen av 1830-årene. Som enkemann ble han i 1836 gift med Berte Johansdatter Holmesæteren (Tråstadsætra) - hun var også enke - og såvidt jeg kan se var begge av Porkka-slekten. Ole Olsen Fagernes var etterkommer etter barn nr. 10 av Johan Pedersen Porkka (Fagernes) - Peder Johansen Fagernes. Navnet Fagernes ble benyttet etter at Johan Pedersen Porkka overtok Fagernes i 1658.

Ole og Berte fikk 6 barn her på husmannsplassen Stenbakken av Skullerud - siden de ble født på Stenbråten fikk de dette navnet med seg ved dåpen. Slekten var her i slutten av 1870-årene - i denne tiden var datteren Olea Olsdatter Stenbråten hos Ole og Berte - hun var gift Peder Isaksen Bratli.

Omkring 1880 er de gamle borte på plassen - Olea og Peder Isaksen Bratli utvandret på denne tiden til USA. Tidligere hadde hennes søsken Jakob Olsen Stenbråten og Kari Olsdatter Stenbråten utvandret til U.S.A. i 1869. Kari ble i 1870 gift med Magnus Bystrøm med slekt fra området omkring Arvika i Sverige - disse er omtalt i andre artikler i medlemsbladet - Magnus utvandret fra Sverige i 1869. Som gift bosatte de seg i 1872 i Wisconsin.

Oldebarn av Kari og Magnus i U.S.A. - Ronald Bestrom - slektsgransker og dyktig datamann - på internett bl. a. - bosatt i Tacoma i Washington på vestkysten av U.S.A. - han har i høst funnet frem opplysninger om to andre av disse søsknene - Ole Olsen Stenbråten - født på husmannsplassen i 1846 (feilaktig oppført født i 1816 i bygdeboka) - og den yngste av dem Helene Olsdatter Stenbråten - hun skal ha kommet til Oslo og drevet kafe her i 1870-årene. Undertegnede har nå kontakt med nålevende etterkommere av Ole Olsen Stenbråten som kom til Høydalsmo i Telemark og ble gift der i 1876. Navnet Stenbråten synes ikke å finnes her lenger.

Mange etterkommere i U.S.A. av Fagernes-slekten på Stenbakken av Skullerud under Stenbråten har spurt meg hvor denne plassen har vært på Stenbråten. Roy Stenbråten og undertegnede har sammen med andre kjentfolk vært rundt på Stenbråten for om mulig å finne noen nedgrodde tufter etter husmannsplassen. Roy har funnet frem til et kart fra 1896 over Skullerud og eiendommer skilt ut fra denne eiendommen. Undertegnede har laget et utsnitt av dette kart og i tillegg påført enkelte andre opplysninger.

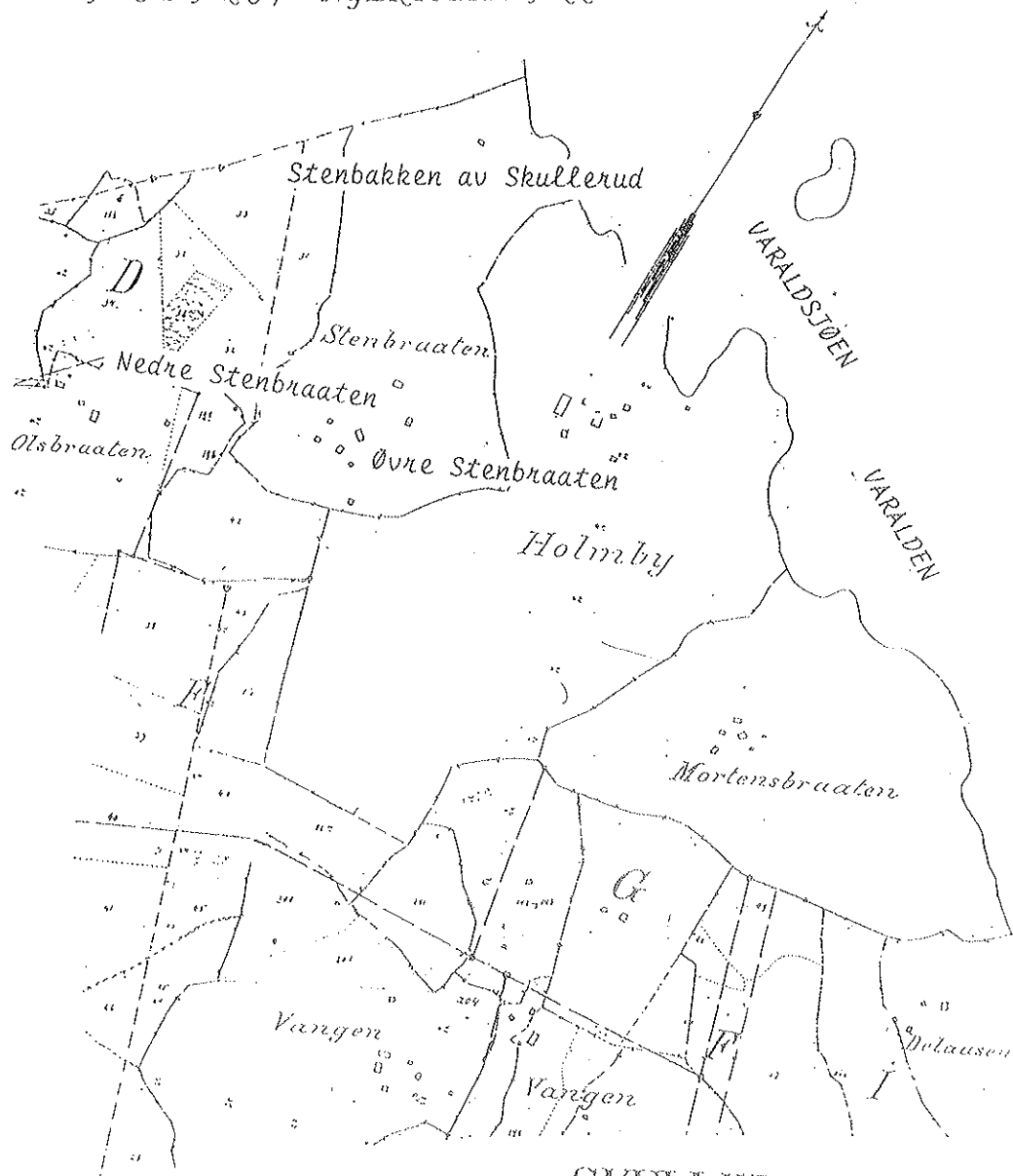
På det omtalte kart kommer det relativt klart frem hvor Øvre Stenbråten og Nedre Stenbråten var på denne tiden. Disse stedene lå nær hverandre oppe på Stenbråten hvor husene ligger idag - Nedre Stenbråten i umiddelbar nærhet her oppe. På kartet er det inntegnet en liten firkant ca. 60 meter opp fra Varaldsjøen etter kartets målestokk - ikke svært langt fra Holmby.

Det synes som dette kan være stedet hvor husmannsplassen Stenbakken av Skullerud var på 1800-tallet. Undertegnedes teori i denne forbindelse er at det var her Ole Sigfridsen Svartberget kan han slått seg ned - satt opp et sted å bo og startet rydding av skog til dyrket mark. Som etterkommer i finneslekten kan det ha vært drevet svedjebruk slik at det etter hvert ble litt dyrkbar mark her nede. Senere mener jeg at de har søkt oppover og funnet at stedet hvor Stenbråten er nå er et penere sted for bosetting - høyere opp og noe flattere område på eiendommen. Det kan ha skjedd i løpet av første 20 - 25 årene - Ole Olsen Fagernes kom til Stenbakken omkring 1836.

Under vår "befaring" høsten 1999 nevner Roy Stenbråten tilfeldigvis at området nede ved Varaldsjøen omtales som "Arnebråtan" - uten at han kjenner opprinnelsen til dette. Nå er det det å si at vi ikke kan finne noen i slekten med navnet Arne - derimot er som bekjent arnested betegnelsen på et opprinnelsessted - bl. a. hvor en brann oppstår eller noe av annen opprinnelse. Bruken av betegnelsen "Arnebråtan" kan således styrke oppfatningen om at Stenbakken av Skullerud var opprinnelsesstedet for bosettingen på Stenbråten. Synspunkter imøteses med interesse - andre på Austmarka/Varaldskogen kan muligens ha en mening om dette.

Oslo, 25. januar 2000/Ivar Hansen

AUSTMARKA/VINGER I HEDMARK

SKULLERUD SKOG

GETS KARTAV. NIV.
322 III

KARTUTSNITT - 1896 Blad No III

KARI HANSDTR. FRELSET, F. 1803

Kari Hansdtr. Frelset, gift med Erik Andersen Aamodt, skal i følge bygdeboka være datter av Hans Olsen Linna og hans kone Brita Eriksdtr. Dette tror jeg ikke er riktig. Hverken i norsk eller svensk kirkebok har jeg funnet at de har hatt noen Kari til dåpen. Men det har også vært en annen Hans på Frelset, nemlig Hans Arnesen Østgården f.1778. Kirkeboken for Gunnarskog viser at denne Hans i 1802 ble gift med Dordi Johansdtr. Skålsjøen og at disse fikk en datter Kari i 1803. Husforhørsprotokollen viser at familien flyttet fra Skålsjøen til Norge i 1804. I Norge fikk Hans og Dordi ytterligere 3 barn. Arne i 1809, Valborg i 1812 og Dorthea i 1815. Bosted er i 1809 Linien, i 1812 og 1815 Frelset. Hans Arnesen døde på Frelset i 1816. Ikke noe av dette er kommet med i bygdeboka.

Kari Hansdtr. ble konfirmert i 1822 og er da ført med Hans Arnesen og Dordi Johansdtr. som foreldre. Jeg vil tro det er denne Kari Hansdtr. Frelset som i 1824 ble gift med Erik Andersen Aamodt. Kari og Erik fikk mange barn, og det kan kanskje være etterkommere som er interessert i Karis rette opphav.

Slekten til Dordi Johansdtr. på Skålsjøen kan føres tilbake til hennes oldefar, Johan Klemetsson, som er registrert der fra ca.1715. Han var av finneslekt, ble gift 3 ganger og fikk i alt 10 barn. Med sin første kone, Karin Olovsdtr., fikk han i 1717 sønnen Olov. Olov Johansson hentet kone i Norge, i 1738 ble han gift med Dorte Olsdtr. Karterud, f.1710. Hun var da enke etter Ole Strilow. Olov og Dorte fikk 6 barn. Sønnen Johan Olovs-son f.1747 fant også sin kone i Norge, i det han i 1771 ble gift med Kari Henriksdtr. fra Purkanstorpet. Hun var født i 1748. De fikk 6 barn, den fjerde i rekken er Dordi Johansdtr. f.1781. Hun ble som nevnt gift i 1802 med Hans Arnesen Østgården og året etter mor til Kari Hansdtr. Som det står i bygdeboka ble Dordi etter Hans Arnesens død gift med Ole Arnesen. De ble boende på Frelset og fikk 3 barn sammen.

I bygdeboka står det også at Frelset ligger på svensk side. Det stemmer ikke. Med Ove Sørliie som kjentmann og veiviser var min fetter Birger Westbye samt våre koner en tur der sist sommer. Plassen er nå vokst igjen med stor skog. Men en forrådskjeller var nesten intakt, og rester av murer

og steinrøyser kunne sees. Det var satt opp et tydelig skilt som viste at her lå Frelset. Plassen ligger ikke langt fra Skålsjøen og nær grensen, men helt klart på norsk side. Den svenske plassen Skålsjøen, hvor Dordi Johansdtr. ble født er ikke langt unna. I husforhørsprotokollen for Gunnar-skog omkring 1800 er også nevnt en plass som kalles Bogen Frälse. Her bodde Olov Olovsson, en bror av Johan Skålsjøen.

Bygdeboka har vært til meget stor nytte i arbeidet med å finne fram til min mors slekt på Austmarka. Men jeg har funnet ut at bygdeboka noen ganger har feil eller er ufullstendig. Det må ligge et kjempearbeid bak boka, så det er ikke å undres over at feil kan forekomme. Men jeg savner en oversikt over de feil og mangler som er oppdaget. Finn Sollien vet utrolig mye, men etter det han selv sier har heller ikke han full oversikt. Kan det være en oppgave for historielaget å samle inn materiale til en slik oversikt? Det ville være nyttig for oss amatører og også for eventuelle nye opplag av boka.

Reidar Stølen, Strømmen.

AUSTMARKA I CHICAGO ILLINOI USA

Har fått dette fra noen som leste av en filmrull fra Emigrantmuseet.

Trinity church Chicago, USA.

Død 22/3 1922 Edward Hall i Chicago, f. 3/1 1874 Kongsvinger, Norge

Nattverd 24/6 1923 konfirmant Edith Hall.

Nattverd 16/5 1923 Gertrud Hall.

Født 7/12 1915 Mildrid Sigrid, foreldre Edvard og Nellie Hall.

Optaget som medlem 30/12 1916:

Edvard Hall f. 3/1 1874 Kongsvinger, konfirmert 1889.

Nellie Hall f. 5/2 1883 Chicago.

Edith Evelyn f. 6/1 1910. Gertrude Florence f. 22/2 1912.

Mildrid Sigrid f. 7/12 1915.

Gudbjørg Hall f. 30/10 1887 Norge, konf. 1901

Edvard og Gudbjørg Hall er de samme personer som vi finner igjen under Halteigen i Vinger bygdebok III, side 84. Barn av Ole Gundersen Utgården og hustru Karen Erlandsdtr. Karen var datter av Erland Eriksen Bekkengen (E.V. s. 594) og Kari Håkonsdtr. Billingso (E.V. s. 539).

Dette er et eksempel på hva som skjer med et navn når en kommer på andre siden av havet. Smartt var det iallfall med denne delingen av Halteigen og legges til en ekstra l i første stavelse av plassnavnet.

Finn Sollien

FRA ØSTGÅRDSKOGEN 1933-34

Når man befinner seg i de gamle år, har en så god tid til å tenke.

Og minnene strømmer på: Jeg skal forsøke å sette på papir det jeg husker fra kubblunning i Sæterlia på Østgårdskogen høsten 1933 og kjøring påfølgende vinter.

Min far sammen med Emil Skoglund og Albert Skoglund hadde tatt på seg en skikkelig stor akkord med å frakte sevjebarket kubb som var hugget om våren før, i hele Sæterlia og på Bengtstorp-høgda.

Det var far (42) og jeg (15), Emil (49) og Albin (18), Emils sønn. Harald (19) og Arnold (17), Alberts sønner. Altså 6 spreke kærer som dro i hop denne kubben i Sæterlia

Far og jeg, Harald og Arnold losjerte i koia ved Sætertjernet, Emil og Albin gikk "heim og bort", som det kalles. Det var ikke så langt for dem å gå til jobben som det hadde blitt for oss andre. Ved hvileplassene i Sæterlia hørt nok latter over hele skogen når historiene og skronene ble servert, for det meste av Emil Skoglund fra hans tid "over there" og ellers også.

I ettertid kan en nok undres over at alt gikk bra når den lette og ofte sleipe kubben "fosset" fram fra flere hold til lunnene ved drågene hvor vinterens kjøring skulle foregå. Ja, jobben gikk med liv og lyst - alltid blide fjes tross mange tunge tak. Og i Sætertjernskoia sto også i blant latteren høyt, jeg husker første natta i koia, vi fikk besøk av mus, som også kom opp i sengene. Harald bemerket at det var vel OK med mus, men "itte tå detta slaget." Vi måtte ta smått og fint granbar som underlag i sengene, og det ble vel neppe noen Svanemadrasser kan jeg tro. Vi fikk has på flere av

de små firbente etter hvert, skjønt helt kvitt dem ble vi ikke, mener jeg å huske.

En kveld på vei til koia skjøt far to jerper, og kvelden etter skulle det serveres jerpestek i vårt "hotell." Med god varme i den gamle "feleovnen" braste far to fugleskrotter i panna, og så tok panna fyr så flammen sto høyt i taket da far ruste ut med panna - det ble godt stekte biter attåt potetene, men borte ble det.

Hagla hadde far alltid med når det gikk an. Jeg husker at han skjøt en hare som ble med heim og ble søndagsmiddag.

Det var også hugget kubb øverst i Sæterlia mot Bengtstorpet, og da brukte vi hesten og lunnet det opp til Bengtstorpet, for da kunne vi kjøre det vestover mot Aurlitjernet. Det ble da kortere vei og mye lettere, for da slapp vi å kjøre opp de tunge "Tempelmotene" til "Tjibråtan." Da ble det slutt på natteløstet i Sætertjernskoia. Far og jeg kjørte med hest og vogn fra Solvin til Momyra hvor hesten måtte spennes fra, fikk stuttingen etter seg og måtte bære foret sitt for dagen på ryggen. Da gikk veien opp til Grønnerud (også kalt "Skræddarn"), videre til Tjibråtan, ned til Storlia og opp til Bengtstorpet hvor lunninga pågikk med 3 hester og 6 mann - det ble noen digre lunner ved og på Bengtstorpjordet etter hvert.

Jeg husker ved varmeplassen (hvilestedet) en gang. Emil var som vanlig i farten med sine historier, med krokpipa påtent - så ble det stille en stund. Emil satt med pipa i handa og sov - det kan man vel kalle godt sove-hjerte!

Det nærmet seg jul, og det ble mørkt før vi kom ned til Mon og vogna om kveldene. En kveld vi kjørte heim derfra, fløy det en tiur ut fra ei furu sør på åsen, men far så at det satt ei røy igjen i furua. Hagla var ikke med, og etter at vi var kommet heim og hadde fått i oss middagen, som ofte besto av nævagraut og flesk, laget far en tyrifakkell på ei lita stang. Så dro vi ut i høstmørket dit hvor røya satt i furua. Far hadde tent fakkelen i god tid før vi kom fram, så den ga et godt lys og røya syntes klart i lysskjæret, brun og fin. Jeg glemmer ikke da far sa: "Du får skjute du, men gjær dæ itte brått om." Og heldigvis, røya kom steindød deisende i bakken, og en stille brummende latter var et fint "bravo" for den unge skytteren. Fakkelen ble sløkt i måsan, og vi dro heim med fin middagsmat - det kom godt med den gang.

Jeg mener å huske at det var fin vinter i skogen etter jula 1933, godt frosset og passe med snø. Det ble kjørt opp motene til Tjibråtan ei vending

først på måran, så tilbake til Sæterlia etter ei ny vending, og det meste av det første lasset ble lagt på, så det var noen dryge lass som slapp seg nedover mot "Huslitjennet", nordover myra over Aurlitjerna og nedover sør for Sandbakken til Åmotenga hvor Alf Bottilsrud kappet virket i lengder på 2,5 m. Albert Skoglund og jeg var flere ganger og utbedret veien der det trengtes. Det var visse vanskeligheter på "Huslitjennet" en gang, men det skjedde ingen uhell i hele akkorden hva jeg kan huske.

Det ble blinket en del tømmer på Østgårdskogen, og da det minket på kubbkjøringa utpå vårparten, tok de tre kjørerne en akkord nord i Sæterlia. Den som drev ut tømmeret het Busch, og Mads Åmot var den som målte tømmeret. Albert, Albin og jeg hugg tømmeret. Arnold, Alberts sønn, kjøpte hesten - Albert ville heller hugge - han var plaget med beinet etter ei ulykke i yngre dager. Albin felte med "svansen" sin, og Albert og jeg kvistet. En dag hendte det at ei gran la seg godt til rette på et annet tre, og vi strevde for å få den ned, men den var ikke til å rikke. Da begynte Albert å klatre oppover grana som hang. "Dette går aldri bra," sa vi. "Ho må da full hølle ein ikkaunn," sa Albert og klatret videre. Han kom seg over i grana som falltreet hang i, hugg bort noen svære kvister, og grana deiset ned i bakken. Albert sto igjen i grana og lo, og han kom seg helskinnet ned, mens Albin og jeg noe skamfulle sto og så på.

Emil hadde en stor, fin brun Gudbrandsdalshest. Far hadde en brunsvart hest som var kjøpt på Kongsvingermarken for 900 kroner, selgeren var sogning. Albert sin hest var gammel og nesten utslitt etter mange harde vintre i tømmerkogen. Albert sa en gang om Blå'n at den tok "skrett som ein Singer simaskin"

Det ble kjørt et kubblass til Åmotenga først, og andre vendinga gikk så med tømmerlass til Utgårdsjøen hvor det ble saget med drivkraft fra en dampmaskin som ble fyrt med sagspon og noe tørr ved for å få opp dampen. Ei sterk fløyte hørtes ved start om måran, ved matrastene og ved kvells. Arbeidstida var fra 7 om måran til 18.30 - 19 om kvellen ifølge Ivar Utgård (86).

Noen priser for arbeidet og for kjøringa husker jeg dessverre ikke. Det er blitt 63 år sia at både tømmer og kubb ble kjørt ut av Østgårdskogen før påske 1934 - i de harde 30-åra.

Karelius Neset (Kallus) forteller

Somrene 1983 og -84 gjorde jeg noen turer med lydbandopptakeren til Kallus. Han bodde da i den vesle stua ved Holmbyskolen. Vi satte oss på krakken i sydveggen og pratet om gamle dager, om alt det rare han hadde sett og opplevd. Opptakeren holdt jeg på fanget; han brydde seg ikke noe om den.

Kallus var en kunstner når det gjaldt å levendegjøre en historie. Han hadde stor fortellerglede, og lo av alle pussighetene i fortellingen. Jeg kjente litt til noe fra før, og måtte til å begynne med stille noen spørsmål. Men når han først var kommet inn i tanken på gamle dager, kom den ene fortellingen etter den andre, på ekte dialekt.

Det er litt vanskelig å overføre muntlig tale til skrift. Et lydband inneholder en del småprat og oppfølgende spørsmål. Jeg har forsøkt å samle innholdet til sammenhengende fortellinger, og prøvd å få med dialekten. Hensyn er tatt til lesbarheten, slik at f.eks. en del stumme lyder er tatt med, så ordbildet blir det vi kjenner fra vanlig skrift. Mye av det særegne ligger i de spesielle ordene og i setningsbruken.

I blad nr. 40 og 71 sto noen av historiene til Kallus, de blir ikke tatt med denne gangen. Men det er mange historier, slik at vi har noen til flere blad framover.

F.A.

Ved Karterudåa

Det var Tållo'n og je og n'Ingvald Nesa, vi var og feiste aure i Karterudåa. Da hadde vi eit slikt veldig grant nett Tållo'n hadde bøtti. Det måtte vera ein i hør einne på nettet da, så jage dein trea. Og så vi tog både underteinnet'n og øverteinnet'n og løfte opp da, veit du.

Og da kom vi heilt nedover så langt som tell ei bru som går langt ned i der. Mein je kommer itte i haug namna på detta der ned i, mein det er itte så fælt langt ned. Mein der deler åa sæ på denna øversida åt brua og går ihop igjen, så det vart ein hølme uti der. Og der var det drivi fært med sånn tørrved og greier oppå der.

"Ja, mein der koker vi øss kaffe, du," sa Tållo'n, "før her er det fært med ved, du". Og vi gjorde opp ein fæl varme der og la øss rund omkring.

Og Tållo'n låg på nordsi'n og je låg på væstsi'n og n'Ingvald på søsi'n. Og Tållo'n han er slik så'n nesten sømner med det samma han leigger sæ han, veit du.

Så fækk je høre ein dur oppmed åa, je, denna kom nemre og nemre og beginne å dure værre og værre. Og han dure så fært så da vakne Tållo'n au. "Og hør du", sa'n, "nå kommer det nå". Og detta kom fa'an i mæ ska je sia dæ som det værste jernbanetog, Og det skræpp og det skræpp som fæle hjul som gikk - like i værmen - og vart søkk borte. Og itte eit blad lea, så langt var det.

Tållo'n tog opp sækken sin og alt samma. "Vi går, du", sa'n, "vi går, vi går med ein gang, du"! Og da vi kom opp te sjøn så sa Tållo'n: "Mein i natt var alt sjolve fa'an ute og ok på motorsikkel, du"!

Kua på Nesa.

På Nesa var det ei ku som dom itte fækk bøtti, ho sleit sæ om natta. Han Ingvald batt'a med hå fanken han hadde, satte på'a alt som fantes, fæle jerntrusser og ståltråder og bander og alt. Mein når dom kom så møtte dom'a i døra, kramper drog'a tur veiggen. Ho gikk på gølvstøtt. Det fantes itte anna råd einn det var nåen som var og leiste'a, veit du, det var pokka tell å væra det. Mein ho gjorde aldri nåen skade. Og det var så dårlig med før, dom måtte nappe røssløgn og det og gi'a, mein feit og fin var'a, og blank, satte. Og'n Ingvald satt i fjøset og vakte på ræven, veit du. Der hadd'n gjort eit hol i veiggen og satt og vakte, da. Og dein kua stog og taugg heile natta, ho, og åt. Og han titte i båsen, mein såg ittnå, mein ho stog og åt heile natta.

Så hadd'n søtti og vakte på ræven ei natt der, da. Så hadde kommi ein ræv au, og gått på åtul'n, og denna skaut'n den, veit du. Mein da'n skulle gå ut igjennom fjøsdøra så var det ein som drog te'n så'n skaut på hue ut, han Ingvald. Jo, han hadde fått værdens fæleste slag bakanetter, med det samma han tog opp døra, så han skaut ut. Det var full ein som itte likte at'n skaut inne - - -

Det er rare greier der på Nesa, så du trur itte det. Du veit dein gamle låven som stog der. Det var ein fæl bøk medt etter dein, som var gjort tå temmer. Og så var det heigølv da, på væst-si'n, og så var kløvninger som er tælgjt da på aust-si'n, som dom brukte å ha kaunn og slekt på.

Det var sammar'n og vart, så vi låg der i heiet, da. Det var je og n' Andreas Nesa. Han sa det atte "vi går åt heiet", sa'n, "før det er så fælt å ligge inne, før det er mie kjøli're der". Det var så heitt som nå, serru.

Mein denna bølken var høg dein, veit du. Var så høg som ifrå bakken og hit (viser ca. 1 m). Og det var lite hei, så vi låg lågt. Mein det var nåen som dreiv å danse heile natta der, på gølvet. "Dom danser her", sa'n Andreas te mæ. "Nei", sa je, "det kan dom da full itte gjæra". "Jo-da", sa'n. Og vi var oppe og titte over bølken, mein vi såg ingen, mein danse gjorde det hør gang vi la øss ned.

Ved Finn Åberg

LARSMONS SAGBRUG NEDBRENT.

(Indlandsposten 27/6-1910)

Ved 7-Tiden Sondag Morgen fik man se en tyk Rog opstaa ved Hær-sjoen, Østmarken, og man tænkte sig straks at det var en større Skogbrand. Imidlertid kom snart Bud ostenfra, at det var Brand i Storthingsmand Larsmons Lokomobilsag og Plankestabler, som alt - tilligemed Arbejderboligen - nedbrænte i Lobet av faa Timer. Det var en vældig Brand, som de Tilstedeværende ikke hadde set Magen til, da Ilden hadde saa rigelig Næring i de nu saa tørre og grove Materialer.

Der kom dog i en Vart tilstede en Masse Mennesker, sa man fik hindret Ilden i at angribe den rundt omkring liggende Skog. Hvis Ilden hadde faat gribe fat i Skogen, vilde endnu større Værdier stroget med. Desuden fik man reddet 3 Plankestabler tilhørende O.A.G. Solberg, medens alle Larsmons Planker og Kulved strog med.

Man anslog Skaden til 25,000 - 30,000 Kr. eller muligens endnu mere, saa Larsmon lider et meget foleligt Tab, da man ikke faar assuredet Lokomobilsagene saalænge disse er i Drift. Man hadde kun 4 à 5 Dages Skjær-ing igjen inden Tommeret var opskaaret, og Brandpolicen var vissnok bestemt fra den Tid.

Aarsagen til Ildens Opkomst er man ikke paa det rene med. Sagen har ikke været i Gang siden Torsdag Middag. Men nogle antar, at Varmen kunde ha ligget og ulmet i Sagssponerne ved Fyringsovnen. Andre frygter

for at uforsigtige Fiskere kan ha været i Sagen og foraarsaget Ildens Opkomst. Da Manden, der har gaat Vagt ved Bruget, kom did Sondag Morgen, hadde Ilden allerede grebet voldsomt om sig i Sagens Indre. Han antog at Ilden var opstaaet i Nærheden av Maskinen.

Skogbrandmester A.P. Skullerud var Tilstede og ledede Slukningsarbeidet og udsatte Vagtposter for Natten.

Min bestefar, Sigvart Åberg, arbeidet på denne saga i flere sesonger. Min far (f.1906) husket også saga. Han fortalte at lokomobilen hadde ei svært kraftig fløyte som hørtes like til Åberg, "Stor-tuten" var navnet de små barna hadde på den.

Larsmon satte opp ei ny sag i øverste enden av Sunda, Sunddamsaga, noe senere, kanskje i forbindelse med at veien til Mitandersfors ble bygget. I oversikten over Verker og bruk for 1920 og 1926 er ikke Sunddammen med, men i 1931 finner vi Sunddammen lokomobilsag, eier H.C.Larsmon.

Ole Jansrudvangen har skrevet et dikt som heter "Slit". Det begynner slik: "I gamle stua ved Hær-sjøbrua - der rotter trives og vokser fort". Han nevner ikke saga, men han skriver om arbeidsfolk, sikkert sagfolkene.

F.Å.

EMIGRANTER FRA VINGER

Fra Finn Sollien har vi fatt ei liste med navn pa emigranter fra Vinger for noen ar, avskrevet fra kirkeboka av Torill Lunderbye. Vi tar med noen som vi tror er fra Austmarka.

1864.

15/6 Johan Amundsen Fagernestangen f.3/8-28
hustru Ragnhild Hansdtr.f. i Aarnæs, 40 år, sønn Amund
f. 1850, dtr. Bertha f.1853, dtr.Karen f. 1856, s.Johan f.1859,
s.Ole f.1861

15/6 Amund Amundsen Fagernestangen f.1817 + dtr. Karen f.1854

1865.

20/4 Johannes Johansen, Nygård, 68 år

- 20/4 Johan Johannessen, Nygård 49 år, hustru Marte Larsdtr. 39 år,
dtr. Anne f. 1846, s. Johannes f. 1848, s. Lars f. 1849, s. Gunder f.
1852, d. Olivia f. 1854, s. Martin f. 1855, s. Arne f. 1858, s. Anton f. 1859,
s. Gulbrand f. 1862, s. Jørgen f. 1864
- 11/7 Henrik Johansen, Aronstorpet f. 1830, h. Marte Johusdtr. f. 1842 i
Gunnarskog, s. Henrik-1863, d. Christine f. 1864

1866.

- 29/3 Anders Eriksen Milbæk f. 1832, h. Ingeborg Johansdtr. f. 1833, s. Emil
f. 1854, d. Mathea f. 1858, s. Ole f. 1861, d. Ingeborg f. 1864
- 6/4 Henrik Pedersen Aborhøiden 45 år, h. Olia Amundsdr. f. 1826,
sønn Peder f. 1864
- 6/4 Martin Amundsen Skulerud f. 1831, h. Berthea, Marie
Arnesdtr. f. 1835, d. Goro f. 1853, d. Karen f. 1855, s. Amund f. 1858,
s. Ole f. 1861
- 6/4 Enke Kari Andersdtr. født Fagernestangen 31/10-1790
- 13/4 Pige Eli Olsdtr, Karterud 18/5-48
- 14/4 Husm. Erik Eriksen, Høgmoen 1/8-26
- 14/4 Hans Amundsen, Hougen u. Kolbjørnsrud 29 år, h. Olia Olsdtr. f. 1840
d. Andrea f. 1863, d. Oline f. 1865
- 22/6 Gunder Larsen Østby, Utgarden f. 1828, h. Karen Gudbrandsdt f. 1828
Barn: Gudbrand f. 1854, Lars f. 1856, Anne f. 1861, Sigvart f. 1865
- 28/6 Husmann Erland Thorsen Fagernæs f. 1819, h. Eli Mortensdt., født i
Grue, 38 år

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg

Meltzersgt. 3

0257 Oslo

Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 100 kr året.

Betales til

Austmarka Historielag

v/Sissel Solvin Melbye

2224 Austmarka

Gironr. 1840 16 29625

Trykt i 500 eksemplarer